tybos darbų metu. Permaišytame sluoksnyje aptikta daug smulkių buitinių ir statybinių šiukšlių.

Automobilių stovėjimo aikštelės vietoje, tarp Paupio ir **J. Jablonskio** gatvių, numatytų įrengti lietaus nuotekynės tinklų vietoje (perkasos I ir II) rastas iki 1 m storio permaišytas arba supiltinis sluoksnis, kuris buvo suformuotas įrengiant aikštelę, t. y. lyginant paviršių ir jos teritorijoje įrengiant įvairias komunikacijas. Pirminis dirbamos žemės paviršius aikštelės V pakraštyje atidengtas 70–90 cm gylyje. Panaši situacija yra ir įvažiavimo į Okuličiūtės dvarelį vietoje (perkasos IX–X). Paviršiuje rastas iki 40–60 cm storio supiltinis sluoksnis, po kuriuo prasidėjo XIX a. dirbamos žemės (iš dvaro sodybos laikotarpio) horizontas. Šiame sluoksnyje rasta pavienių XVIII–XIX a. buitinės keramikos fragmentų.

Gatvių dangų rekonstrukcijos darbų metu vykdant archeologinius žvalgymus nustatyta, kad darbai vyko buvusių gatvių sankasų gylyje.

Paupio and J. Jablonskio Streets

In 2014, 137 m² were excavated in Anykščiai on Paupio street and on J. Jablonskio street up to Jablonskio St. 2 and monitoring was conducted in 670 m² where the street was being renovated.

Fragments of the foundation of an 18th–20th-century building and contemporaneous finds were discovered on Paupio street (trenches III–IX) (Figs. 1, 2). The cultural layer in a large part of the excavated territory had been destroyed during the installation of various utility lines. A mixed or fill layer up to 1 m thick was found at the carpark between Paupio and J. Jablonskio streets (trenches I and II). While monitoring the reconstruction of the street's surface, it was determined that the work was being performed at the depth of a former street intersection, but no layer, which could be evaluated archaeologically was reached during the work.

BIRŽAI

Karolis Duderis

Tyrimai Vytauto gatvėje

Biržų senojo miesto vietoje (UK 3219), kapinių (UK 10817) teritorijoje, **Vytauto g. 2D** sklype, buvo planuojama įrengti paminklo Žuvusiems už Lietuvos nepriklausomybę originalo liekanų ekspoziciją. Pagal pateiktus priešprojektinius pasiūlymus planuota įrengti apie 30 m² ploto ekspozicinę erdvę (pamatai įgilinami iki 1,2 m), prie J. Radvilos gatvės šulinėlio prijungti lietaus nuotekas, elektros liniją prijungti nuo Nepriklausomybės aikštės Š dalies šviestuvų elektros trasos, taip pat įrengti takelį nuo Vytauto gatvės iki eksponuojamo paminklo. Pagal užsakovo – UAB „Baltican LTD" pateiktus priešprojektinius pasiūlymus būsimų žemės judinimo darbų vietoje buvo atlikti žvalgomieji tyrimai. Jų metu iškastos 2 perkasos (6x2 m dydžio), 1 šurfas (2x2 m dydžio), ištirtas bendras 28 m² plotas, surinkti 248 radiniai.

Tyrimai Nepriklausomybės paminklo aplinkoje vykdomi nuo 1991 m. Jų metu fiksuoti XIX a. pabaigos – XX a. pradžios pastatų pamatų bei grindinių fragmentai, aptiktas XVI a. pabaigos – XVII a. kultūrinis sluoksnis su buitine keramika, kokliais ir kitais radiniais.

Tomo Makovskio XVII a. pradžios graviūroje pažymėta didelė gatvė, einanti nuo reformatų bažnyčios iki vartų Vilniaus kelyje. Tai senoji Vilniaus gatvė. Dabartinė Vytauto gatvė

susidarė 1704 m. sugriovus Biržų pilį. 1731 m. inventoriuje ji minima kaip gatvė „dirvone prie pilies“. Vytauto gatvė susiformavo tik 1922 m., patvirtinus Biržų generalinį miesto planą. Iki 1919 m. dalis dabartinės Vytauto gatvės nuo J. Basanavičiaus iki Kęstučio gatvių buvo vadinama Dirvono gatve. Dirvono (dabartinė Vytauto) gatvės ŠV pusę pradėta užstatyti dar XVIII a. II pusėje – XIX a. 7–8 dešimtmečiuose. Grafai Tiškevičiai pastatė mokyklą, kurios pastatas išliko iki 1944 m. Prieš I Pasaulinį karą gatvė jau buvo tankiai užstatyta. 1922 m. Dirvono gatvė buvo praplatinta ir tapo centrine miesto gatve. 1932 m. ji buvo 2,21 km ilgio, 1,33 km išgrįsta akmenimis, padaryti betoniniai šaligatviai. Kvartalas tarp Vytauto, Rotušės ir Ligoninės gatvių buvo tankiai užstatytas. 1931 m. buvo pastatytas paminklas Žuvusiems už Lietuvos nepriklausomybę (autorius R. Antinis), aplink jį suformuotas skveras. Apie 1946 m. paminklas buvo susprogdintas ir vietoje užkastas. 1944 m. paminklo Žuvusiems už Lietuvos nepriklausomybę vietoje buvo pradėti laidoti Raudonosios armijos kariai. Iš pradžių laidoti individualiuose kapuose (kapinių teritorijos vidurinė, Š, R ir iš dalies P dalys), o 1945 m. imta laidoti į masines kapavietes, kurių buvusios dvi.

2014 m. atliktų archeologinių tyrimų metu ***perkasoje 1*** po velėna fiksuotas smėlio sluoksnis, kuris buvo supiltas vykdant kapinių tvoros įrengimo darbus. Po velėna ir supiltiniu smėlio sluoksniu fiksuotas apie 60 cm storio pilkos spalvos žemės su plytų duženomis sluoksnis, kuris datuojamas XIX a. II puse – XX a. I puse. Po juo atsidengė supiltinis apie 10 cm storio priemolio sluoksnis. 80 cm gylyje fiksuotas apie 20 cm storio pilkos spalvos žemės sluoksnis, datuojamas XVII a. Šio sluoksnio viršuje rastas suplotas, lūžęs ties išplatėjimu žalvarinis žiedas

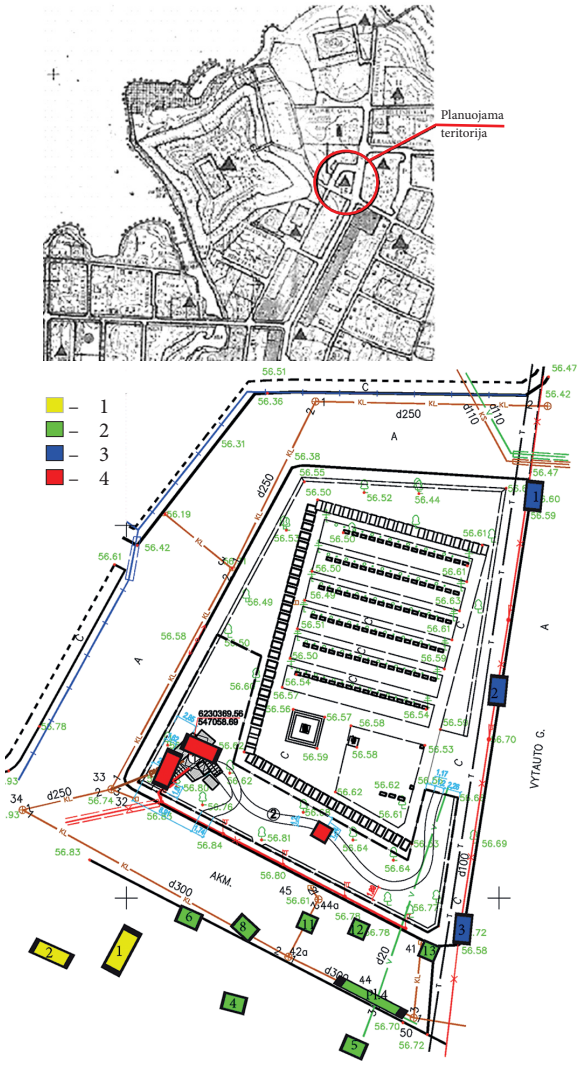

1 pav. Situacijos planas su pažymėtomis tyrimų vietomis: 1 – 1992 m. A. Baublio tyrimų vietos; 2 – 2005 m. R. Songailaitės tyrimų vietos; 3 – 2006 m. R. Songailaitės tyrimų vietos; 4 – 2014 m. tyrimų vietos. K. Duderio brėž.

Fig. 1. Situation plan: 1 – the 1992 investigation sites; 2 – the 2005 investigation sites; 3 – the 2006 investigation sites; 4 – the 2014 investigation sites.

2 pav. Perkasoje 1 rastas žalvarinis žiedas. K. Duderio nuotr.

Fig. 2. The copper alloy ring from area 1.

(2 pav.). Priekinė žiedo dalis apskritimo formos, puošta susikertančių linijų ornamentu. Ties išplatėjimo kraštais – du grioveliai. Įžemis pasiektas 0,9–1 m gylyje.

Perkasoje 2 po velėna fiksuotas 40–75 cm storio juodžemio su pavieniais akmenimis bei plytų duženomis sluoksnis. Dalyje perkasos buvo supiltinis priemolio sluoksnis, kurio storis siekė iki 30 cm. Šis sluoksnis supiltas lyginant žemės paviršių (įdubus žemei po masine kapaviete). 40–50 cm gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus fiksuotas apie 2,8 m pločio perkasimas (masinės *kapavietės* viršutinė dalis). 70 cm gylyje per visą perkasos ilgį atidengtas dujotiekio vamzdis. 90 cm gylyje po juodžemio sluoksniu fiksuotas supiltinis rudos spalvos priemolio sluoksnis, o po juo buvo apie 35–40 cm storio pilkos spalvos žemės sluoksnis, datuojamas XVII a. Dalyje perkasos po juodžemio sluoksniu 85 cm gylyje atsidengė pilkos spalvos žemės sluoksnis, datuojamas XVII a., po juo – 5 cm storio pilkos spalvos žemės, maišytos su žvyru ir plytų duženomis, sluoksnis. 40–50 cm gylyje išryškėjęs perkasimas tęsėsi toliau ir buvo užpildytas pilkos spalvos priemoliu, maišytu su juodžemiu, plytų fragmentais bei akmenimis. 1,3 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus buvo pasiektas masinės kapavietės viršus. Tyrimų metu buvo atidengtas masinės kapavietės fragmentas – dalinai atidengti 5 žmonių palaidojimai bei vienas palaidojimas lentiniame karste (3 pav.). Įžemis perkasoje pasiektas tik perkasos dalyje 1,3 m gylyje.

3 pav. Perkasoje 2 atidengtas masinės kapavietės fragmentas. K. Duderio nuotr.

Fig. 3. The partially uncovered mass burial site.

Tikėtina, jog 1944–1945 m. masinėje kapavietėje buvo laidojami ne vien Raudonosios armijos kariai, bet ir civiliai, kadangi iš dalinai atidengtų 6 palaidojimų tik vieną buvo galima priskirti kario palaidojimui. Likusieji į kapavietę buvo sumesti bet kaip, galbūt beveik nuogi, kadangi tyrimų metu nefiksuota tekstilės liekanų, nerasta sagų, diržų ar kitų su apranga susijusių radinių. Kadangi į šią kapavietę buvo gabenami mirusieji ne vien iš miesto, bet ir iš apylinkių, tai tikėtina, jog laidojami bei perlaidojami žmonių palaikai buvo gana stipriai ap irę – vienam iš palaidotųjų trūko dešinės rankos dilbio bei plaštakos kaulų (nebuvo matyti būdingų sužeidimų, kurie leistų teigti, jog dalis rankos buvo nuplėšta mirties metu).

Šurfe 1 po velėna fiksuotas iki 35–40 cm storio smėlio sluoksnis, supiltas įrenginėjant kapinių tvorą (analogiška situacija buvo perkasoje 1). Po velėna bei supiltiniu smėlio sluoksniu pasiektas 30–65 cm storio juodžemio su griuvenomis sluoksnis. Po šiuo sluoksniu 75–80 cm gylyje fiksuotas apie 10 cm storio rudos spalvos priemolio sluoksnis, o po juo – pilkos spalvos žemės sluoksnis, kurio storis siekė 40 cm. Šį sluoksnį galima datuoti XVII a. 1,25 m gylyje fiksuotas įžemis – rudos spalvos priemolis su kalkakmenio priemaišomis.

Remiantis tyrimų duomenimis galima teigti, jog tyrinėta teritorija buvo mažai urbanizuota, veikiausiai iki XVIII a. pradžios funkcionavusios pilies apšaudymo lauko vietoje nebuvo vykdoma aktyvi veikla, o vėliau, apšaudymo laukui praradus svarbą, šioje vietoje galėjusi būti miesto ūkinės veiklos zona.

2014 m. balandžio mėnesį sklype **Vytauto g. 16A**, 35 m^2 plote buvo atlikti žvalgomieji tyrimai. Šis sklypas iki XIX a. II pusės buvo ūkinėje miesto dalyje. T. Makovskio (XVII a. pradžia) ir J. Narūnavičiaus-Naronskio (XVII a.

4 pav. Perkasoje 1 aptikto pastato pamato dalis. K. Duderio nuotr.

Fig. 4. Part of the uncovered building foundation in area 1.

5 pav. Šurfe 1 atidengtas pastato kampas. K. Duderio nuotr.

Fig. 5. The building's N corner in test pit 1.

vidurys) Biržų miesto planuose ši teritorija pažymėta už tuometinio miesto ribų. Čia buvo dirbamos žemės laukai su ūkinės paskirties pastatais.

Tyrimų metu ***perkasoje 1*** atidengtas apie 2 m ilgio ir apie 500 cm pločio pastato *pamatų* fragmentas, orientuotas Š–P kryptimi (4 pav.). Šurfe 1 atkastas pastato pamato tęsinys – apie

1,7 m ilgio jo R sienos bei apie 1 m Š sienos. Šurfe fiksuotas pastato ŠR kampas (5 pav.). Bendras atidengto pastato R pamato ilgis – apie 5,2 m, o Š pamato – apie 1,2 m. Pamatas klotas apatinius akmenis įkasant apie 10 cm į įžemį, o ant viršaus dedant antrą akmenų eilę, kurios viršus lygintas tarpuose dedant raudonas plytas. Pamato konstrukcija be rišamosios medžiagos. Pastato aplinkoje neaptikta radinių, kurie padėtų tiksliai datuoti atidengtą struktūrą, todėl remiantis kartografiniais duomenimis, pastatas datuotas XVII a. II puse – XIX a.

Investigations in Vytauto street

In 2014, two areas and one test pit (a total of 28 m^2) were excavated at the Biržai World War II mass grave of Red Army soldiers Vytauto St. 2D (Fig. 1). In area 1, a 20 cm thick, 17th-century cultural layer that started at a depth of 80 cm was found under a cultural layer from the second half of the 19th–20th centuries.

In area 2, the remains of a 17th-century layer were found at a depth of 85–90 cm. The Second World War mass grave was discovered at a depth of 1.4–2 m and six burials were partially uncovered (Fig. 3). In test pit 1, a 40 cm thick, 17th-century cultural layer was found at a depth of 85–90 cm. 248 artefacts, including pottery, tiles, coins, and a copper alloy ring (Fig. 2) were found during the excavation.

In 2014, an excavation was conducted (a total of 35 m^2) at Vytautas St. 16A in Biržai old town. The remains of a building from the second half of the 17th–19th centuries (N–S orientation) were found in the plot's SW corner (Figs. 4, 5). The building's foundation was about 5.2 m long (E wall) and about 1.7 m wide (N wall).

Roma Songailaitė

J. Bielinio gatvė

UAB „Urbanistika“ parengė kultūros paskirties pastato (bibliotekos) Biržuose, J. Bielinio gatvėje projektinius pasiūlymus. Būsimojo pastato sklypas patenka į Biržų senojo miesto vietos (UK 3219) istorinės miesto dalies (UK 17073) teritoriją. Suformuotame 4761 m^2 dydžio sklype numatomas 1166 m^2 dydžio užstatymo plotas. Šioje miesto dalyje archeologiniai tyrimai nėra vykdyti, neparengtas ir senamiesčio regeneracijos projektas. 2014 m. rugpjūčio mėnesį buvo atlikti žvalgomieji tyrimai kultūriniam sluoksniui nustatyti ir įvertinti.

Nėra žinoma, kaip atrodė miesto Š dalis iki iškasant dabartinį Širvėnos ežerą, įrengiant užtvanką bei iki Biržų pirmosios pilies statybos (iki 1586 m.). Remiantis turimais dokumentais, teritorijoje į Š nuo J. Bielinio gatvės XVI a. II pusėje Mikalojus Radvila Rudasis paskyrė sklypą evangelikų reformatų parapijai. Anot P. Biržio – Akiro, „1564 m. kunigaikštis Mikalojus Rudasis Radvila priėmė evangelikų tikėjimą ir pastatė pirmą bažnyčią – namą susirinkimams“ (Biržys P., *Lietuvos miestai ir miesteliai. Biržų apskritis*, Kaunas, 1932, p. 41–47). Žinoma, kad per 450 m. teritorijoje tarp J. Bielinio ir J. Radvilos gatvių, Širvėnos ežero bei Apaščios upės statytos 4–5 evangelikų reformatų bažnyčios, prie kurių iki pat XVIII a. pabaigos būdavo ir kapinės.

Remiantis T. Makovskio apie 1612 m. daryta Biržų pilies ir miesto graviūra tiriama teritorija galėjo patekti į XVII a. pradžios sklypų ūkines dalis. 1661–1662 m. parengtame T. Krell-Spinovskio plane (dr. D. Karvelio nuomone, tai XVII a. pradžios planas) tarp bažnyčios ir J. Bielinio gatvių pažymėti 3 sklypai (1-ame nuo